

násmódot szabályozó minisztériumi döntések, nemigen érintette a munkaszolgálati rendszer valóságos állapotát. Csatay figyelmeztetéseinek éppúgy nem volt foganatjuk, mint elődjéinek. S különösen Ukrajnában, valamint a szerbiai Borban nem változott a munkaszolgálatos-századokba beosztott emberek helyzete.¹²⁹

Munkaszolgálatosok Borban

A magyar zsidóság tragédiájának mélypontjai közé tartoznak a zsidó munkaszolgálatosok által a bori rézbányákban elszenvedett megpróbáltatások és az erőltetett menet, amelyre 1944 őszén került sor, amikor a tengely kiűrtette a Balkánt. 1943-ban a hadi helyzet a németek szempontjából rosszabbra fordult, s egyre növekvő gondot okozott nekik, hogyan és honnét biztosítsák a hadiipar számára szükséges nyersanyagokat, a vasat és a színesfémeket. Vereségeik következtében a szovjet területekről ki kellett vonulniuk, értékes nyersanyagforrások csúsztak ki a kezeik közül, s így azután kénytelenek voltak a Harmadik Birodalomhoz közelebb fekvő területeken fokozni a bányászati kitermelést. A hadianyagiparnak főleg a réztermelés növelésére volt szüksége.

A német hadiipar rézszükségletének 50%-át a Belgrádtól mintegy 200 km-re délkeletre fekvő bori rézbányák adták. Miután Jugoszlávia kapitulált, 1941 áprilisában a németek rátették a kezüket a bori rézbányákra. A Preussische Staatsbank (Porosz Állami Bank) azzal az ürüggyel vette át a párizsi Mirabeau Bank érdekeltségei közé tartozó Société des Mines de Bor nevű társaságot, hogy a bányákból Angliának szállítanak hadianyagot.¹³⁰ A vállalkozás Franz Neuhausen általános felügyelete alá került, aki a szerbiai gazdasági ügyek főgondnokai teendőit látta el. A bánya működtetésébe bekapcsolódott a Siemens cég, valamint Albert Speer építkezési vállalata, az ún. Organisation Todt is.¹³¹

Egyezmény a munkaszolgálatosok odavezényléséről. Gerhard Fränk a Todt (OT) alelnöke és egyben Speer egyik közeli munkatársa volt a fegyverkezési és haditermelési minisztériumban.¹³² Az ő ötlete volt, hogy magyar zsidó munkaszolgálatosok dolgozzanak a bori rézbányákban.

1943. február 20-i feljegyzésében leszögezte, hogy a bányákban 13 000 emberre lenne szükség, de egyelőre csak 3000 dolgozik. Ellenezte a szerbek foglalkoztatását, mondván, hogy ezek vagy „passzív ellenállást tanúsítanak, vagy átállnának a partizánokhoz”. Ami a bolgárokat illeti, ők egyrészt nem szívesen dolgoznának Szerbiában, másrészt amúgy is odahaza van szükség rájuk, mert hazájukban kell erődítési munkákat végezniük.¹³³

A jugoszláviai zsidóságot az előző évben elpusztították, így aztán más